

پیامدهای سقط جنین بر سلامت مادران با تأکید بر آموزه‌های حقوقی

سونیا علیزاده سامع

استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد شبستر، دانشگاه آزاد اسلامی، شبستر، ایران (نویسنده مسئول)
sonya.alizadeh@yahoo.com

احمد راستکار

دانش آموخته کارشناسی رشته حقوق، واحد ایلیخچی، دانشگاه آزاد اسلامی، ایلیخچی، ایران
ahadrastkar2020@gmail.com

چکیده

هدف اصلی این پژوهش بررسی پیامدهای سقط جنین بر سلامت مادران با تأکید بر آموزه‌های حقوقی می‌باشد. پژوهش‌های متعددی در این زمینه صورت گرفته، اما وسعت مسئله به اندازه‌ای بزرگ است که هنوز می‌توان مطالعات گسترده‌ای انجام داد. روش تحلیل پژوهش حاضر با توجه به عنوان و ماهیت آن، توصیفی است. پژوهش‌های کیفی احتمالاً می‌توانند یکی از پرکاربردترین شیوه‌های مطالعه در حوزه زنان و مسائل و مشکلات مربوط به آن باشند. داده‌های پژوهش حاضر از طریق وب سایت‌های، کتاب، مقالات، بدست آمده است. سقط جنین با هر روش و به هر نوعی (عمدی، غیر عمدی، قانونی، غیر قانونی و بصورت جنایت و...) قربانی اصلی آن و کسی که هم از لحاظ روحی و هم جسمی آسیب می‌بیند مادران هستند. چتر حمایتی قانون‌گذار وسعت کمتری نسبت به آن دارد. اصلاح قوانین، فرهنگ‌سازی و آموزش در همه ابعاد، منجر می‌شود که جنین و مادران بیشتر مورد حمایت قانون‌گذار و به تبع آن خانواده و جامعه قرار گیرد.

کلید واژه‌ها: سقط جنین، سلامت مادر، آموزه‌های حقوقی.

۱. مقدمه

سقط جنین، به معنای پایان یافتن بارداری در هر مرحله‌ای است که زندگی نوزاد در جریان است، اگرچه غالباً به لحاظ فنی و تخصصی، خاتمه یافتن بارداری به واسطه جراحی یا خارج کردن جنین یا رویان از رحم (پیش از آنکه قادر به ادامه حیات باشد) را سقط جنین می‌گویند. این عمل می‌تواند به صورت عمدی، غیر عمدی (بر اثر حادثه) اتفاق بیفتد. اگر این عمل خودبه‌خود و به‌طور ناخواسته اتفاق بیفتد، سقط جنین خودبه‌خود می‌گویند و اگر عمد در کار باشد، توسط قانون‌گذار جرم انگاری شده است. مادر تنها کسی که از لحاظ مادی و عاطفه از زمان انعقاد نطفه تا ختم دوران بارداری رابطه تنگاتنگی با جنین دارد، از تمام وجود مادر رشد و تکامل می‌یابد، به تبع این رابطه تنگاتنگ، آسیب‌های جسمی و روحی در کمین سلامت مادران هستند. یکی از بحران‌های امروزی جوامع بشری کوشش انسان در جهت نابودی نسل خود است که نمونه بارز آن سقط جنین می‌باشد. با توجه به اهمیت موضوع سقط جنین به لحاظ حقوقی، اخلاقی و اجتماعی بخش عظیمی از تحقیقات علمی پیرامون مطالعات انسانی و توجه سیاستمداران و قانون‌گذاران در حوزه سیاست جنائی و معضلات اجتماعی به این موضوع معطوف گشته است. بر اساس آمار سازمان جهانی بهداشت هر سال ۲۱۰ میلیون زن در سراسر جهان باردار می‌شود و ۲۲ درصد از آن‌ها به سقط متوسل می‌شوند (فلاح نژاد، آقامجیدی، عزیززاده، ۲۰۱۳: ۶۰۶-۹). عدم آگاهی مادران برای پیشگیری در روابط شرعی و قانونی،

عم سخت‌گیری قانونی در این رابطه و نیز در شماره جرایمی که اصولاً به صورت مخفی اتفاق می‌افتد و به ندرت در این مورد شکایتی طرح می‌شود. تولد پیش از موعد و زایمان جنین مرده، سقط جنین محسوب نمی‌شود. پیشرفت علم و فن‌آوری، امروزه پنجره‌های به دنیای قبل از تولد، یعنی رحم مادر گشوده است، چگونگی تشکیل جنین و مراحل تکامل آن قابل مشاهده و در راستای آن مراقبت و نگهداری از آن سهل و آسان گردیده است. این مهم از موجبات جلوگیری از تولد نوزادان بیمار و نارس، فوت آنان در رحم مادر و نیز به تبع آن فوت مادر هست. سقط جنین نسبت به موقعیت‌های پیش‌رو برای خانواده‌ها و افراد جامعه متفاوت است، چراکه این عمل در حقوق جزا به قانونی و غیرقانونی تقسیم‌بندی می‌شود. از لحاظ قانونی، شرایطی را قانون پیش‌بینی کرده است و با احراز شرایط فوق مجوز سقط جنین به صورت قانونی انجام می‌شود. اما در سقط جنین به صورت غیرقانونی، هیچ مجوزی از سوی قانون‌گذار صادر نشده و جرم‌انگاری شده است. در آموزه‌های دینی اسلام نیز این عمل و قبیح و حرام می‌باشد. خداوند در آیات ۱۱ تا ۱۵ سوره مبارکه مؤمنون مراحل تکوین حیات را چنین بیان می‌دارند: «ولقد خلقنا الانسان من سلاله من طین ثم جعلناه نطفه فی قرار مکین ثم خلقنا النطفه علقه فخلقنا العلقه مضغقه، فخلقنا المضغه عظاما فکسونا العظام لحماً ثم انشأناه خلقاً آخر فتارک الله احسن الخالقین» و به یقین، انسان را از عصاره‌های از گل آفریدیم، سپس او را [به صورت] نطفه‌ای در جایگاهی استوار قرار دادیم، نگاه نطفه را به صورت علقه درآوردیم، پس آن علقه را [به صورت] مضغه گردانیدیم، و آگاه مضغه را استخوان‌هایی ساختیم، بعد استخوان‌ها را با گوشتی پوشانیدیم، آنگاه [جنین را در] آفرینش دیگر ۳ پدید آوردیم. آفرین بادبر خدا که بهترین آفرینندگان است، بعد از این [مراحل] قطعاً خواهید مرد (شاه‌پورجانی، سعیده، ۲۰۱۳۹۶).

کسانی که بیشترین آسیب جسمی و روحی و روانی را از انجام این عمل، چه به صورت ارادی و چه به صورت غیرارادی می‌بینند، مادران هستند. روحیه لطیف مادران نشان از آن دارد که علی‌الاصول هیچ مادری حاضر به از دست دادن فرزند خود نیست، آن هم زمانی که با تمام وجود آن را احساس می‌کند، به او آرامش می‌بخشد و از او آرامش می‌گیرد. سوق بعد از سقط می‌تواند به شدت از دست دادن یکی از اعضاء خانواده باشد. روانشناسی قبل از تولد، از قرن گذشته و با طرح این بینش که ((تولد نه تنها یک رویداد خارجی است، بلکه یک تجربه ابتدایی در سطح عاطفی است و می‌تواند با جنبه‌های آسیب‌زا نیز همراه باشد)) آغاز شد. این بینش‌ها همچنین این واقعیت را گسترش دادند که رابطه فرزند با مادر قبل از تولد از نظر تاریخ زندگی، نقطه آغاز تجربه زندگی بعدی انسان است. این بینش بیانگر رشد دلبستگی فرد نسبت به گذشته در دوران کودکی، نوزادی و زمان قبلی است (عزیزی، ملکی، قادری، حسن زاده، ۱۴۰۱، ۳۴). در قانون مجازات اسلامی سقط جنین جرم‌انگاری شده، و نسبت به مراحل رشد جنین مجازات‌های متفاوتی از نوع دیه و نیز نسبت به کسانی که مرتکب عملی عمدی شوند که منجر به سقط جنین شود تعزیر به همراه دیه وضع گردیده، لازم به ذکر است که مادران از مجازات تعزیر در ارتکاب این جرم در امان هستند.

در قدیم‌الایام این عمل در بین مردم، زشت، ناپسند و معصیت محسوب می‌شد و بیشتر مردم فرزند را نعمت الهی محسوب نموده و از سقط آن اجتناب می‌کردند. متأسفانه امروزه، با پیشرفت علم و فن‌آوری، بستری به نام فضای مجازی پهن شد که منجر به تنگ و نزدیک شدن روابط بین مردم شد، ذات و طبیعت ساختار انسان به گونه‌ای است که همیشه جنس مخالف مجذوب هم می‌شود، فضای مجازی موجب سهولت این روابط و به تبع آن دریدن پرده‌های حیا و عفت شده و بزرگ‌ترین آسیب را به جامعه، از طریق عادی‌سازی روابط بین زن و مرد وارد کرد. در این میان روابط نامشروع افزایش یافته و از این طریق بارداری‌های نامشروع دختران و زنان شده است. این افراد در بارداری‌های نامشروع، چاره‌ای جز سقط جنین ندارند، چراکه اگر گرفتار قانون شوند، مجازات سختی برای ارتکاب جرم زنا در پیش دارند. اگر از اعماق وجودی این روابط از منظر روان‌شناسی و آسیب‌شناسی بررسی کنیم، زنان قربانیان ردیف اول این فرآیند، چه در زمان روابط و چه بعد از آن هستند. تزلزل در بنیادهای خانواده و تبدیل هنجار به ناهنجاری ریشه در به وجود آمدن جرایم و علی‌الخصوص جرایم زنان دارد.

خانواده در تأمین بسیاری از نیازهای بنیادی فرد و جامعه از جمله تنظیم رفتار جنسی و زادوولد، مراقبت از فرزندان و افراد سالمند، جامعه‌پذیری کودکان و تثبیت جایگاه و منزلت اجتماعی آن‌ها و خالصه تأمین نیازهای جسمی و روحی آن‌ها نقش اساسی ایفا می‌کند (ستوده، ۵۰، ۴۹، ۱۳۸۵). سقط جنین‌هایی که میان خانواده‌ها و زن و شوهر قانونی و شرعی اتفاق می‌افتد، چه بسا گاهی تبعات غیرقابل جبرانی در پی دارد. برحسب پژوهشی که از مشاوره‌های بعد از سقط جنین صورت پذیرفته، صدگانه واکنش‌های عمده منفی گزارش شده است. شایع‌ترین این واکنش‌ها عبارت‌اند از: افسردگی، عدم اعتماد به نفس، رفتار مخرب خود، اختلالات خواب، از دست رفتن حافظه، اختلالات جنسی، مسائل مزمن در ارتباط با روابط اجتماعی، اضطراب، گناه و پشیمانی، اندوه، تمایل فزاینده به خشونت، گریه و زاری مزمن، مشکل عدم تمرکز، عدم علاقه به افراد و فعالیت‌های جذاب قبلی و ایجاد مشکل در ارتباط با بچه‌های بعدی (بلالی، اسماعیل، ۴، ۱۳۸۲).

۲. مبانی و مفاهیم پژوهش

در این قسمت به برخی از مبانی و مفاهیمی که در طول پژوهش مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد، اشاره می‌شود.

۱-۲. مبانی پژوهش

از موارد مورد نظر، می‌توان به مبانی تاریخی، فقهی، قانونی، سقط جنین اشاره کرد.

۱-۱-۲. مبانی تاریخی سقط جنین

از قدیم‌الایام و در جوامع گذشته که شاید چند هزار سال پیش و شاید از خلقت حضرت آدم، بحث سقط جنین مطرح بوده است، چراکه زاد و ولد از موجبات بقای بشریت است. قوانین و حقوق پزشکی از گذشته دور، جزئی از جوامع بشری بوده است. هرچه جامعه بشری پیشرفته‌تر باشد، توجه به این دسته از قوانین که موجب پاسداشت حقوق افراد جامعه می‌شود نیز بیشتر خواهد بود. بنابراین توجه به قوانین طبی در گذشته و مطالعه این قوانین موجب می‌شود برداشت جالب‌توجهی از فرهنگ و حقوق فردی جامعه آن روز به دست آید (اختری، الهام، ۲۰۱۳۹۵). در کتب تاریخی متعدد از کشورهای چین، ایران، روم، مصر و چندین تمدن دیگر سخن به میان آمده است و نسبت به موضوع سقط جنین در جوامع مختلف دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد. در بین متون کهن چینی اولین اشاره به سقط جنین در حدود ۲۹۹۰ سال پیش انجام شده است. اولین قانون مکتوب برای سقط جنین در قوانین حمورابی (Hammurabi ۱۷۷۲ قبل میلاد مسیح) به دست آمده است و اگر کسی به یک زن باردار یا جنین وی آسیب می‌رساند تنبیه می‌شد. به این ترتیب طبق قوانین حمورابی اگر این آسیب منجر به مرگ مادر می‌شد، مجازات فرد ضارب یا دختر وی مرگ بود. به نظر می‌رسد این قوانین بیشتر در جهت حفظ خانواده و حمایت از آن بوده است. جنین برابر یک انسان زنده دارای ارزش نبوده است و توجه به سقط جنین بیشتر معطوف کنترل عواقب اجتماعی آن بوده است. از طرفی در هیچ‌یک از این منابع اشاره‌ای به سقط القایی یا سقطی که خود مادر بخواهد نشده است و مدرکی نشانگر آزادی انجام سقط به دست نمی‌آید (اختری، الهام، ۲۰۱۳۹۵). با مطالعه در تاریخ ایران، چنین نمایان می‌گردد که سقط جنین از دیرباز مورد حمایت قانون‌گذاران قرار گرفته بود و نزد مردم عملی زشت و پلید بود.

۲-۱-۲. مبانی فقهی سقط جنین

اسقاط عمدی جنین، صرف‌نظر از ضرورت و حالات خاص که ممکن است انجام آن مجاز شمرده شود، از دیدگاه فقه اسلام حرام می‌باشد. در این خصوص در قرآن، روایات و علمای اسلام دستورات و نظریات متعددی وجود دارد که به برخی از آنان اشاره می‌کنیم.

سوره مائده، آیه ۳۲: (مِنْ أَجْلِ ذَٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا ۗ وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنْ كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذَٰلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ)، (بدین سبب بر بنی اسرائیل حکم نمودیم که هر کس نفسی را بدون حق و یا بی‌آنکه فساد و فتنه‌ای در زمین کرده،

بکشد مثل آن باشد که همه مردم را کشته، و هر کس نفسی را حیات بخشد (از مرگ نجات دهد) مثل آن است که همه مردم را حیات بخشیده. و هرآینه رسولان ما به سوی آنان با معجزات روشن آمدند سپس بسیاری از مردم بعد از آمدن رسولان باز روی زمین بنای فساد و سرکشی را گذاشتند).

در روایت دیگری، اسحاق بن عمار می‌گوید: از امام کاظم (علیه‌السلام) سؤال کردم، زنی از ترس این که صاحب فرزند شود اقدام به خوردن دارو می‌نماید و بر اثر آن، جنین ساقط می‌شود؟ حضرت فرمود: نباید چنین کاری انجام دهد. وی می‌گوید: عرض کردم، آن چه زن در رحم دارد، در حدّ نطفه است. فرمودند: اولین مرحله خلقت انسان، نطفه است (حرعاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعة) علامه حلی در مورد سقط جنین چنین نظری دارند: اگر زن حامله، حمل خود را به مباشرت یا به تسبیب ساقط کند، دیه سقط بر عهده اوست و نصیبی از آن دیه نمی‌برد (محقق حلی، جعفر ابن حسن، شرائع الاسلام). مقام معظم رهبری حضرت ایه الله خامنه‌ای نیز می‌فرمایند "اگر خوف خطر بر جان مادر مستند به قول دکتر متخصص امین باشد، سقط جنین قبل از دمیده شدن روح در جنین اشکال ندارد (حسینی خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۳۸۳)

۲-۱-۳. مبانی قانونی سقط جنین

از دیدگاه حقوقی قانون‌گذار در قانون مجازات اسلامی مواد گوناگون به جرم‌انگاری و تعیین دیه و تعزیر سقط جنین پرداخته است. مجازات‌های سقط جنین عبارتند از:

۱- دیه

۲- تعزیر

دیه سقط جنین در قانون مجازات اسلامی در ماده ۷۱۶ قانون مجازات اسلامی به شرح ذیل می‌باشد:

الف- نطفه‌ای که در رحم مستقر شده است، دو صدم دیه کامل

ب- علقه که در آن جنین به صورت خون بسته درمی‌آید، چهار صدم دیه کامل

پ- مضغه که در آن جنین به صورت توده گوشتی درمی‌آید، شش صدم دیه کامل

ت- عظام که در آن جنین به صورت استخوان درآمده لکن هنوز گوشت روییده نشده است، هشت صدم دیه کامل

ث- جنینی که گوشت و استخوان بندی آن تمام شده ولی روح در آن دمیده نشده است یک دهم دیه کامل

ج- دیه جنینی که روح در آن دمیده شده است اگر پسر باشد، دیه کامل و اگر دختر باشد نصف آن و اگر مشتبّه باشد، سه چهارم دیه کامل

مجازات تعزیری سقط جنین هم در مواد ۳۰۶، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴ قانون مجازات اسلامی پیش بینی شده است.

در قانون مجازات اسلامی سخنی از قصاص در مورد سقط جنین وجود ندارد. چراکه قصاص نفس مختص انسان زنده است. اما با مجازاتی که در جرایم عمدی بر علیه جنین توسط قانون‌گذار تعیین شده است.

۲-۲. مفاهیم پژوهش

به چند مفهوم و تعریف که در مطالعه مورد بررسی قرار می‌گیرد پرداخته می‌شود.

۲-۲-۱. مفهوم پزشکی سقط جنین

شایع‌ترین عارضه بارداری سقط جنین است. این جمله یعنی این که شایع‌ترین مشکل و خطری که یک خانم باردار و جنین او را تهدید می‌کند، سقط است. تنها فردی که از بعد پزشکی در سقط جنین آسیب می‌بیند، مادر است.

به‌طور طبیعی جنین‌هایی که اختلالات شدید کروموزومی دارند در همان ابتدا تصفیه شده و می‌میرند و منجر به سقط جنین می‌شود. بنابراین در بسیاری از موارد والدین باید از این اتفاق خوشحال شوند و در واقع طبق همان اعتقاد «حتماً حکمتی در کار بوده است» شکرگزار پروردگار باشند. هرگونه خونریزی به صورت خفیف و جزئی، شدید یا ذلکه بینی در هفته‌های اول بارداری از سوی مادر باید خطری جدی تلقی شود. پس از بروز این علامت مادر باردار باید مورد معاینه پزشک قرار گیرد. اگر

دهانه رحم کاملاً بسته باشد و علائم دیگر خطر وجود نداشته باشد، واژه تهدید به سقط برای تشریح وضعیت جنین مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این حالت به مادر توصیه می‌شود استراحت کند و از فعالیت‌هایی که ممکن است برای ادامه حیات جنین خطرناک باشد، بپرهیزد. این حالت تنها وضعیتی است که می‌تواند مانع سقط شود. در مقابل وضعیت تهدید به سقط یک حالت دیگر هم قرار دارد که سقط اجتناب‌ناپذیر نام دارد. در سقط اجتناب‌ناپذیر علاوه بر علامت خونریزی واژینال، علائم خطر دیگری نظیر پارگی کیسه آب، درد و باز شدن دهانه رحم نیز وجود دارد. در این حالت مرگ جنین حتمی است و اصرار برای حفظ جنین می‌تواند با خطراتی نظیر سقط عفونتی یا سپتیک، سقط ناکامل یا سقط فراموش شده همراه باشد که جان مادر را نیز به خطر می‌اندازند. بنابراین در وضعیت سقط اجتناب‌ناپذیر، تخلیه رحم از محصول بارداری به روش‌های دارویی یا جراحی نظیر کورتاژ در مرکز بیمارستانی انجام می‌شود و پس از اطمینان از پایدار بودن وضعیت حیاتی مادر می‌توان وی را ترخیص کرد.

سقط ناکامل حالتی است که قسمتی از جنین یا جفت خارج شده و قسمت‌های دیگر باقی‌مانده است. در این حالت درد و خونریزی ادامه دارد. خونریزی مداوم می‌تواند برای مادر خطرناک باشد. در این حالت نیز باید تخلیه رحم در بیمارستان صورت بگیرد. سقط فراموش شده حالتی است که جنین حیات خود را از دست داده است، ولی انقباض‌های رحمی صورت نگرفته و در نتیجه جنین و جفت در رحم مادر باقی‌مانده است. در این حالت احتمال عفونت افزایش می‌یابد و این خطر جان مادر را تهدید می‌کند. در این حالت با توجه به صلاحدید پزشک پس از معاینه مادر و ارزیابی شرایط وی، می‌توان منتظر آغاز انقباض‌های رحمی ماند یا تخلیه رحم انجام داد.

۲-۲-۲. مفهوم روان‌شناختی سقط جنین

جنین، در لغت هر چیزی پوشیده و مستور و به معنای نطفه موجود در شکم است و در اصطلاح فقهی نیز به همین معنا به کار می‌رود. «سقط جنین» در اصطلاح پزشکی به خارج کردن قبل از موعد جنین، به نحوی که قابل زیستن نباشد، اطلاق می‌شود. سقط جنین از حیث حقوق کیفری نیز در همین معنا به کار رفته و مبدا حیات جنینی، ابتدای استقرار نطفه و آبستنی مادر و پایان آن نیز لحظه ماقبل ولادت طفل تلقی می‌شود. براین اساس، سقط جنین انجام هرگونه عمل مجرمانه عمدی یا غیرعمدی روی زن حامله، مشروط بر این که موجب متوقف ماندن دوران تکامل و مراحل حیات جنینی شود یا به سلب حیات حملی که قابل زیستن است، منجر شود، اطلاق می‌شود. با این وجود، تعریف آن از دید حقوقدانان مختلف نیز متفاوت است. امروزه، سقط جنین در سطح جهان و ایران، بنابر دلایل متعددی از قبیل عدم تنظیم خانواده، مخفی کردن روابط جنسی ممنوع یا نامشروع قبل از ازدواج رسمی و قانونی، گریز از بارداری ناخواسته، هتک ناموس به عنف و در سال‌های اخیر به عللی چون تجرد مطلق و افزایش فساد و فحشا، ازدواج سفید و همخانه‌ای، تن‌فروشی در ابعاد گوناگون آن و مانند آنها رو به افزایش است!

سقط جنین به‌عنوان یک رویداد زندگی سخت و ناراحت‌کننده برای یک زن در نظر گرفته می‌شود (Frost & Condon, ۱۹۹۶, ۳۰; Thapar & Thapar, ۱۹۹۲, ۴۲).

برای سقط جنین می‌تواند بر پاسخ‌های روانی پس از واقعه تأثیر بگذارد (Broen, Moum, Bodtker, Ekeberg, ۲۰۰۵). بنابراین، زمینه اجتماعی، اخلاقی و روانی سقط جنین ممکن است پیچیده‌تر از سقط جنین باشد و ممکن است منجر به پاسخ‌های روان‌شناختی متفاوتی شود. این می‌تواند باعث اضطراب (Brier, ۲۰۰۴, ۳۱; Geller, Klier, Neugebauer, ۲۰۰۱, ۶۲) و افسردگی (Klier, Geller, Neugebauer, ۲۰۰۰, ۵۹) شود، و همچنین می‌تواند به‌عنوان یک رویداد آسیب‌زا در زندگی تجربه شود (Bowles et al, ۲۰۰۰, ۶۱; Engelhard, van den Hout, Arntz, ۲۰۰۱, ۲۳). نتایج تحقیقات در مورد پیامدهای روان‌شناختی سقط جنین مبهم است، و این منجر به بحث‌های زیادی شده است، احتمالاً به این دلیل که موضوع در زمینه‌های سیاسی، اخلاقی و اجتماعی بحث‌برانگیز است. بررسی اخیر مقالات تحقیقاتی پس از سال ۱۹۹۰ به این نتیجه رسید که علائم اضطراب رایج‌ترین واکنش نامطلوب است و درک ما از سقط جنین به‌عنوان یک آسیب احتمالی

افزایش یافته است (Bradshaw, Slade, ۲۰۰۳، ۲۳). همچنین نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که نتایج مطالعات نشان داده است، زنانی که سقط‌جنین را تجربه کرده بودند، در ۱۰ روز و ۶ ماه پس از ختم بارداری، نسبت به زنانی که سقط‌جنین کرده بودند، ناراحتی روانی بیشتری داشتند (Broen, Moum, Bødtker, Ekeberg, ۲۰۰۵).

۳. پیشینه تحقیق

در این قسمت از پژوهش به نمونه‌هایی از مطالعات به‌عمل‌آمده در این زمینه اشاره می‌شود، در مورد سقط جنین مطالعات فراوانی انجام شده و به تبع آن از ابعاد مختلفی بررسی و نظریات مختلفی ارائه گردید از منظر حقوقی نسبت به تأثیرات سقط‌جنین بر مادر کمتر توجه شده است، در ذیل به برخی از نظرات پژوهشگران اشاره می‌شود. سعیده، شاه پورجانی، (۱۳۹۶). در پژوهش خود از سقط‌جنین را در صورتی که مادر در حالت خطرناک قرار گرفته باشد بررسی نموده و مجازات ارتکاب بر جنین و مادر را بررسی نموده است و ایشان بر این باور است که برای نجات جان مادر در هنگام فوریت و ضرورت نیازی به اذن قانون نیست، چراکه طولانی شدن زمان موجب مرگ مادر شود. عزیزی، یعقوب، همکاران (۱۴۰۱). در پژوهش خود از همه ابعاد جنین را مورد بررسی قرار داده است و در مورد حافظه جنین از زمان به وجود آمدن تا بدو تولد بر این باور است که جنین از اوایل بارداری شروع به یادگیری می‌کند و در نتیجه جنین دارای حافظه یادگیری هست، این مطلب در قدیم‌الایام مورد توجه قرار نگرفته بود، اما امروزه با پیشرفت علم و فن‌آوری به این مهم دست‌یافته‌اند. احمدپور، علی (۱۳۹۹). ایشان در پژوهش خود در مورد مجازات سقط‌جنین مطالعاتی انجام داده‌اند و بر این باور هستند که عدم مجازات قصاص که جنبه حق‌الناسی دارد با فقه اسلامی مطابقت دارد و برای اینکه بتوان فرد مرتکب به جنایت عمدی سقط‌جنین را قصاص نمود، باید نسبت به آن در قانون تصریح شود.

۴. روش تحقیق

روش تحلیل پژوهش حاضر با توجه به‌عنوان و ماهیت آن، توصیفی است. پژوهش‌های کیفی احتمالاً می‌توانند یکی از پرکاربردترین شیوه‌های مطالعه در حوزه زنان و مسائل و مشکلات مربوط به آن باشند. داده‌های پژوهش حاضر از طریق وبسایت‌های sid.ir، ensani.ir، magirn.com و scholar.google.com، کتاب، مقالات، به‌دست‌آمده است. برای دستیابی به مقالات مورد نظر از کلیدواژه‌های فارسی سقط‌جنین، سلامت مادران، آموزه‌های حقوقی به‌تنهایی و با همه ترکیبات احتمالی این کلمات استفاده شد.

۵. یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر، پیامدهای سقط‌جنین بر روح و روان مادر و پیامدهای آن از منظر حقوقی مورد مطالعه قرار گرفته است، از دیدگاه روانی بیشترین آسیب شامل حال مادران می‌شود، از بعد پزشکی نیز آسیب‌های شدیدی بر مادران وارد می‌شود. در قانون مجازات اسلامی برای سقط‌جنین عمدی از طرف ثالث و نیز سقط جنین توسط مادر به‌صورت جداگانه قید شده است، اما در سقط‌جنین توسط ثالث به نظر مسامحه شده، چرا باز پرس که جنینی که چند روز دیگر به دنیا خواهد آمد و مادر نه ماه تمام، برای او با تمام وجود زحمت کشیده با جنینی که هنوز یک یا دو هفته از تشکیل آن می‌گذرد، از بابت تعزیر همان ضمانت اجرا را دارد، به نظر در این مورد مسامحه صورت گرفته، چراکه جنینی که چند روزه به تولد او مانده است چند صباحی دیگر تبدیل به یک انسان کامل خواهد شد، از لحاظ جبران خسارت روحی و روانی چه ضمانتی برای آن در نظر گرفته شده است، آیا دیه مندرج در قانون کفاف چنین فاجعه‌ای را خواهد کرد. شاید مادری که با جنایت فردی، سقط جنین انجام می‌دهد، دیگر تا

پایان عمر نتواند بارداری را تجربه کند. از بابت حمایت‌هایی که قانونگذار می‌تواند از مادران در این مورد انجام دهد هیچ ماده قانونی به چشم نمی‌خورد، مادرانی که به هر عنوان دچار سقط جنین شده‌اند، باید از لحاظ روانی و تأثیرات بعد از سقط بر روحیات آنان، مورد حمایت قرار بگیرند و نیز ضمانت اجراهای سنگینی برای کسانی که مادران را مجبور به این عمل می‌کنند و یا خودشان مرتکب این جنایات می‌شوند پیش‌بینی نمود. از بابت سقط جنین غیرقانونی، که جنین از یک رابطه نامشروع به وجود آمده و این عمل برای برخی از این افراد عادی انگاری شده است، نباید فقط از دیدگاه ضمانت اجراها و تعیین مجازات نگاه کرد، چراکه همیشه اعمال مجازات مانع و موجب کاهش جرم نخواهد بود. جمله معروف (پیشگیری بهتر از درمان است) به نظر از لحاظ عملی زیاد مورد توجه قرار نگرفته است، در این زمینه نیز قانون‌گذار با تصویب قوانین و اجرایی نمودن آن، جهت فرهنگ‌سازی و آموزش و پرورش و آشنا نمودن افراد از تبعات روحی و جسمی و اجتماعی چنین عملی می‌تواند گام‌های مؤثری بردارد و موجبات کاهش تبعات روحی و روانی و جسمی بر مادران و جامعه را کاهش دهد.

۶. بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش تأثیر سقط جنین بر روحیه مادران از منظر حقوقی بررسی شده است، چنانچه از نگاه فقه اسلامی چنین عملی مورد مذمت قرار گرفته و عملی حرام هست، از دید عموم نیز عمل زشت و ناپسند هست، قانونگذار نیز مجازات دیه و تعزیر را در قانون مجازات اسلامی در نظر گرفته است. در پیشینه تحقیقات در این زمینه، مطالعات فراوانی صورت گرفته، و بیشتر از دیدگاه پزشکی و مجازات مورد پردازش قرار گرفته است، اما کمتر از دیدگاه حقوقی و تأثیرات آن و تغییر در مجازات و حمایت از مادران بعد از سقط جنین پرداخته شده است.

دایر نمودن مراکز تحت عنوان حمایت از مادران، برای دوران بعد از سقط جنین و پرورش روحی و فکری مادرانی که چه بر اثر جنایت و چه حادثه یا به صورت قهری دچار بحران شده‌اند، توسط روان‌شناسان، پزشکان و حقوق‌دانان و بسیار مفید و مؤثر است. قانونگذار باید توجه ویژه‌ای به این مسئله داشته باشد و با وضع قوانین سخت‌گیرانه و قرار دادن قوانینی از جنبه‌های حمایتی مادران، قدم‌های مفید و مؤثری در این زمینه برداشته شود. به نظر همکاری مؤثر روان‌شناسان و حقوق‌دانان تأثیرات مثبت و مفیدی در همه زمینه‌ها، علی‌الخصوص در حمایت از مادران، که پایه‌های اساسی خانواده و جامعه را تشکیل می‌دهند، خواهد داشت. دولت، مجلس شورای اسلامی، قوه قضاییه و همچنین نهادهای مرتبط با مسائل زنان نقش بسزایی در مورد حمایت از مادران باردار و تولد فرزند و پرورش فرزند داشته باشند. در این راستا تمامی رسانه‌ها، من جمله صدا و سیما نقش جهادی در ارتباط با گسترش فرهنگ و آموزش و پرورش برای مواظبت از جنین با این شعار که حیات و ادامه زندگی بر روی کره خاکی با مادران است. در آخر این نقطه بسیار مهم قابل ذکر است که در این زمینه مطالعات میدانی و پژوهش‌های گسترده‌ای از طریق پژوهش و بررسی در بیمارستان‌ها، زندان‌ها، مراکز نگهداری کودکان بی‌سرپرست و امثالهم نمود.

منابع

* قرآن کریم

۱. اختری، الهام (۱۳۹۵). سقط جنین از ایران باستان تا ایران امروز. مجله مامائی و نازایی زنان ایران، دوره ۱۹
۲. بلالی، اسماعیل (۱۳۸۲). زنان و پیامدهای سقط جنین. پایگاه مجلات تخصصی نور.
۳. ستوده، هدایت الله، (۱۳۸۵). آسیب‌شناسی اجتماعی- جامعه‌شناسی انحرافات، تهران: آوای نور.
۴. شاه‌پور جانی، سعیده (۱۳۹۶). بررسی بزه سقط جنین در حقوق ایران. فصلنامه علمی، حقوقی قانون یار، دوره دوم.
۵. عزیز، ملکی، قادری، حسن زاده، (۱۴۰۱). شناسایی مبانی و اصول فرزند پروری قبل از تولد در یک مطالعه کیفی، مطالعات راهبردی زنان/ دوره ۲۴ / شماره ۹۶.
۶. فلاح نژاد، آقامجیدی، عزیززاده، (۱۳۹۶)، سقط جنین از نگاه فقه (شیعه) و حقوق کیفری ایران در مقایسه با حقوق کیفری ژاپن، امه

- زنان پژوهش، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تابستان ۱۳۹۶
۷. حسینی خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۰)، رساله اجوبه الستفتانات، انتشارات بین المللی هدی، چاپ اول.
 ۸. محقق حلی، جعفر ابن حسن (۱۳۸۵)، شرائع الاسلام، بنیاد معارف اسلامی، چاپ سوم.
 ۹. قانون سقط جنین مصوب ۱۳۸۴
 ۱۰. Broen AN, Moum T, Bodtker AS, Ekeberg O: Reasons for induced abortion and their relation to women's emotional distress: a prospective, two-year follow-up study. Gen Hosp Psychiatry ۲۰۰۵, ۲۷:۳۶-۴۳
 ۱۱. <https://www.yasa.com>

The Consequences of Abortion on Mothers' Health with Emphasis on Legal Teachings

Sonya Alizadeh Samie

Assistant Professor, Department of Criminal Law & Criminology, Shabestar Branch, Islamic Azad University, Shabestar, Iran (Corresponding Author)
sonya.alizadeh@yahoo.com

Ahad Rastkar

Bachelor of Law, Ilkhchi Branch, Islamic Azad University, Ilkhchi, Iran
ahadrastkar2020@gmail.com

Abstract

The main purpose of this research is to investigate the consequences of abortion on the mothers' health with emphasis on legal teachings. Many researches have been done in this field, but the extent of the problem is so large that extensive studies can still be done. The analysis method of the present research is descriptive according to its title and nature. Qualitative researches can probably be one of the most applicable methods of women's studies, issues and problems related to it. The data of the current research was obtained through websites, books, and articles. Abortion by any method and in any way (intentional, unintentional, legal, illegal, criminal, etc.) is the main victim and the person who suffers both mentally and physically is the mother. The protection of the legislator is less wide than that.

Reforming the laws, culture and education in all dimensions will lead to the fetus and mothers being more supported by the legislator and consequently the family and society.

Keywords: Abortion, Mother Health, Legal Teachings.